

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRS:

VÁRADI KÁROLY.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KISS SÁNDOR.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, BENEDEK SAMU, HEGEDŰS ISTVÁN, DR. JNCZE BÉLA.

Megjelenik — július és augusztus havukat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Fályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik Ovár. Bástyautca 1. szám alatt); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagúta, 7. sz. a.) küldendők.

Néhány vonás a javító nevelés köréből.

I.

Semmi sem oly könnyű, mint hibázni a nevelésben. A hibák és rosszak akaratumk ellenére, majdnem észrevétlenül lopják be magukat a gyermeki lélekbe. Legyen a szülő bár a legjobb paedagogus, nevelje gyermekét a legnagyobb gondnal, meghatározott terv szerint, mégis ki van téve a tévedhetésnek.

Már azon körülmény, hogy a nevelés terén soha sem szemléljük, testi szemeinkkel nem láthatjuk a művelés és formálás alatti tárgyat, az emberi lelket s így figyelemmel sem kísérhetjük azon mindennapos folyamatot, melyet olykori eljárásunk szül, végetlenül megnehezíti a nevelés helyes irányu vezetését. Egy kérdés minden nap, minden pereben látja virágait s látja az azokon fejlődésnek indult ferde vagy felesleges hajításokat s azonnal lesimíthatja, még mielőtt megizmosodhattak volna. Ha a virágra egy kártékony féreg száll, ezt rögtön meglátja és eltávolíthatja. Az építő-mester, ha munkája közben valamit elvétve tett, azonnal meglátja a hibát és helyrehozhatja, kiigazíthatja, még mielőtt az egész mű romlásnak indulhatna. A nevelő, szülő a gyermek körüli eljárásának eredményét csak akkor veszi észre, midőn már az megtermé jó vagy rossz gyümölcseit. Néha egy véletlenül kimondott szó, vagy egy jelentéktelennek látszó esemény, melyre a gyermek nem is látszik figyelni, káros következtéseivel csak évek mulva tűnik fel a nélkül, hogy addig legtávolabbról is sejtelmünk lett volna róla.

Olyan a gyermeki lélek, mint egy sötét kamra. Rendezünk, tisztogatunk, újítunk benne a nélkül, hogy látnók ugyanakkor a belső rendet, az alkotott őszhangot. Az egyforma külső, a különös feltűnést nem mutató arc, a cselekvésekben mutatkozó irány, az érzellem világának olykor-olykor külső tettekben való nyilvánu-

lása, szóval: a lélek külsőleg látható tünetényei nagyon keveset árulnak el abból, a mi titkon belől naponta, sőt óránként történik.

De másfelől hibázhatni a nevelésben azon tapasztalt igazságnál fogva is, miszerint ugyanazon eljárás a szülők részéről szülhet jót és rosszat egyaránt. Egy elvileg helyesnek elismert neveléstani igazság gyakorlati eredményében, hogy jó vagy rossz legyen, függ első helyen azon viszonyoktól és lelki állapottól, melyben a gyermek ugyanakkor van. A gyermekre való hatás eredménye, a lélekre történő benyomás változó szokott lenni.

Természettani igazság, hogy ugyanazon ok mindig ugyanazon tünetényt hozza létre. A feldobott kö mindig vissza esik a földre, a meglökött golyó tovább gurul. De nem így van ez a lelki világban; itt ugyanazon ok hatása, a tünetény változó szokott lenni.

Ha a szobában egy mulattató esemény van kőszülőben s ennek látására a gyermeket az udvarról be-szólítom, az örömmel fog engedelmeskedni; de ha a jelzett esemény az utcán történik, a gyermek észreveszi s látja, mint siet mindenki azt megnézni, ő is vágyik azt látni s mi ekkor szólítjuk be a szobába, bizonyosan vagy épen nem, vagy kedvetlenül fog engedelmeskedni. Első esetben a gyermekhez intézett szó ugy tűnik fel előtte, mint iránta való jó akarat, melylyel örömet szerzünk, a másodikban, mint zsarnokai parancs, melylyel bizonyos élvezettől fosztjuk meg.

Nem függ tehát egyedül és kizárólag a nevelő, szülő akaratától az, hogy egy általa alkalmazott hatás a gyermekben milyen tüneteket, érzelmeket és gondolatokat idézzen fel. S ha a szív- és észvilágban ez nem történék ohajtása szerint, ezt nem láthatja, észlelheti ugyanakkor s így megváltoztatni s ellenkező irányba terelni nem állhat mindig hatalmában.

Ezen kétféle nehézség folytán még a legjobb akarat, a leggondosabb nevelés mellett is könnyen történhetik hiba és elvétel, észrevétlenül lopodhatnak be a lélekbe oly valami, melynek káros következtése a ké-

sőbbi években mutatkozik a nélkül, hogy számot tudnánk arról adni. Benne rejlik tehát ezen hibázhatás a dolog természetében. Ott van ennek titka az emberi lélek ezerféle szövedékében és változataiban. Most már elképzeltetni, hogy ha a legézszerűbb nevelés mellett is ki vagyunk téve annak, miszerint a nevelésben hiba történhessék, mily óriási számra nőhet azon hibák száma, mely a gondatlan és értelmetlen szülők eljárása következtében naponként történik. Az ilyen szülők közül némelyek kicsinyes, haszontalan, sőt unalmas dolognak tartják lehetőleg figyelemmel kísérni a gyermek mindennapos magaviseletét s így megfosztják magukat azon egyetlen alkalomtól is, mely tájékozást nyújtana a gyermek egyénisége felől. Másoknál megtörténik, hogy a szülők, minden rossztól megakarván óvni a gyermeket, túlszigorúak; minden csekélységért, sőt talán gyermekes s néha ártatlan kicsinyességért, mely a gyermeki kor idővel önként elenyésző félszűrsége, hibáztatják, megbüntetik. Az ilyen szülők előtt a gyermek zárkózott lesz, s hogy magát a bekövetkező kellemetlenségtől megóvja, a szülők előtt mindent eltitkol, s így a szülő az, ki gyermekét legkevésbé ismeri. A gyermek lehető hibái már ismeretesekek idegenek, barátok előtt, mielőtt a szülőknek csak sejtelmök is volna azokról.

De van ennél még szomorubb állapot is, midőn t. i. a szülők értelmetlenségöknél fogva, közvetlenül hatnak s idézik elő a gyermekben a rossz irányt.

Ide sorozhatók első helyen azon szülők, kik gyermekeiket túlságosan kényeztetik. Minden szülő szereti gyermekét, szeretnie is kell természetesen. Némely szülőnél azonban a gyermek iránti szeretet úgy nyilvánul, hogy az által a gyermek rossz utra tereltetik. Az ilyenek szüntelen gyermekeik kedvét keresik, ellesik minden kívánságukat, hogy azt kielégíthessék. Az így szeretett gyermeknek a háznál mindent szabad tenni, akarni, kívánni; így csoda e, ha rövid idő alatt a ház zsarnoka lesz, kinek alá van rendelve a szülői tekintély és akarat? Csoda-e, ha az ilyen gyermek később soha sem tud leszámolni az élet terheivel?

Vannak még oly szülők is, kik semmi értéket s a jövőre nézve semmi következtést nem tulajdonítanak a gyermek tetteinek. Ők nem tudják, hogy a gyermeki észjárás, akarat és tettekben előképezve van az egykori ember, a meglett férfi kicsinyben. Ha a gyermek verekedő természetű, vagy olykor egy-egy kis hazugsággal áll elé, ha néha nem engedelmes, vagy mások iránt goromba, ha nevetéssel fogadja mások szerencsétlenségét: ez a szülőket nem teszi gondolkozóvá, sőt nem látnak okot óvintézkedésekről gondoskodni. „Majd ha megjő esze, ha nagyobb lesz, akkor nem fog ilyesmit tenni, akkor elhagyja ezen szokásokat“ — szól a megnyugtató válasz a szülők ajkairól. Aztán mennyire fognak bámulni, jajveszékelnéni, ha később minden másképp történik s a gyermekből rossz irányú ifju női ki magát. Ilyen eseteket pedig akárhányszor tudhat az, ki

a családok életét csak némileg is tanulmánya tárgyává tette. De nem folytatom tovább a példák felmutatását, mert — úgy hiszem — az eddigiekből is meggyőződhetik mindenki arról, hogy mily nehéz jól nevelni a gyermeket, s mily számtalan eset és út-mód van, mely a gyermeket rossz utra tereli; mily sok az alkalom, melyben a gyermeki lélek szépen fejlődő nemes virágai közt a dudva és konkoly gyökeret verhet.

Nehéz feladat tehát jól nevelni a gyermeket, nehéz feladat elmondhatni: „Imhol vannak a gyermekek, kiket nekem adott az Úr, egy is azok közül el nem veszett.“ De ha elmondhatjuk, hogy nehéz munka a jó nevelés, bizonyosan állithatjuk, hogy kétszeresen nehéz egy elhibázott nevelést helyre hozni, nehezebb sőt néha épen lehetetlen a rossz nevelés szülte hibákat a gyermekből kiirtani. Miután pedig a gyermekeknek sokkal több százaléka az, kikben kisebb-nagyobb hibák fedezhetők fel, kiknek lelkeiben ferdeség, félszeg kinővések találhatók: a szülőknek és nevelőknek is sokat kell fáradni a hibák javítása körül, gondolkozniok a javító nevelési szabályok felől. És mégis szomorúan vagyunk kénytelenek tapasztalni, hogy elméleti mint gyakorlati téren nem méltatják a javító-nevelést annyi figyelemre, mint a mennyit ez szükségképen megkíván. A szülők nagy többsége megnyugszik azon, hogy a gyermek így született hibáival együtt, ők nem okai semminek; a neveléstanok pedig csak néha emlékeznek a javító utasításokról, kifeledvén számításukból a szülők azon nagy többségét, kiknek gyermekei ferdeségeit tekintve sokkal több szükségök van ilyen utasításokra, mint holmi ideális neveléstani elvekre.

Mentől több gondot fordítunk a javító-nevelésre, annál kevesebb szükség lesz a javító fogházakra. Sajnos, ha mindent ez utóbbira bízunk. Nem lesz tehát felesleges, ha a javító-nevelés köréből egy pár általános utasítást felemlítünk. Így legalább alkalmat nyújtunk arra, hogy ezen ága a nevelésnek többek és avatottabbak által gondosabb művelés alá vételessék.

A javító-nevelés érdekében első helyen a figyelmet a család érdemli meg. Általánosan elismert igazság, hogy akár öröklés, akár nevelés útján szálljon át az erény vagy a bűn az utókorra, mindenképp első helyen a család által történik. A család nagy befolyással van a leendő emberre, és ez nem is lehet másképp. A mi a légkör és termő talaj a növénynek, a mi a forma az öntendő alaknak, az a család a gyermeknek. A család az „én“ melegágya. Itt veszi lételét, ennek légkörében találja életadó táplálékát az emberi lény. A család hatásai közt vesz határozott alakot és irányt az erkölcs, a jellem. Itt népesül meg az „én“, a mi belvilágunk az erények és bűnök, az erkölcsi jók és rosszak ezer változatú alakjaival, melyeket a későbbi évek kiirtani, hatásait és nyomait a lélekről letörölni vajmi ritkán képesek.

Avagy hányszor nem láthatni az életben olyan ifjút, ki a családi körben felöltött erős akarat és nemes öntudat fegyvereivel győzelmesen állja ki a bűnös kísértetek és csábítások támadó ostromát; hány sülyedni indult ifjút térít meg a bűnök utjáról az édes anyának az emlékezetben feltűnt erkölcsi alakja; hányszor nem jelenik meg a küzdő férfinak a csüggedés percében, a félrelépés pillanatában az édes atya férfias alakja, arcán a törhetlen akaraterő, nem csüggedő-erély kinyomatával intve és buzdítva a kitartásra; viszont: hány ifjút láthatni, ki a felvett rossz szokásoknál fogva a jobbulás kínálkozó alkalmát közönyösön vagy épen megvetéssel fogadja, hányat tart ördögi bilincsek közt a korán megszokott rossz indulat; hány férfi nem tud szabadulni olykori nemes elhatározása mellett is a gyermekkor ferde szokásiból?

Valóban, általánosságban ki lehet mondani, hogy a kebel nemes virágai, az erény, erkölcs, szív és ész öszhangzatos fejlődése, a rendszeretet, szorgalom és részvét szép vonásai csak azon családok gyermekeinek lelkében fejlődhetik háboríthatlanul, melyekben ezen erények alkotják a közszellemet s ezek gyakorlása teszi a mindennapi szokást. A mely családban ellenben az irigység, erkölcsi sülyedés, hazugság, a szenvedésekből való gonyt-üzés mérges növényei vernek erős gyökeret; ott a gyermek lelkében is ezek fognak dús tenyészetnek indulni, míg a nemesebb érzelmek, erények csak szárandó alakban sinylenyek, sőt néha végkép ki is hálnak.

Ha tehát azt akarjuk, hogy a gyermekben a rosszát még csirájában megfojtsuk; ha elejét akarjuk venni a hibák megfogamzásának; ha azt akarjuk, hogy a gyermek sem születés, sem a későbbi évek szokásai által rossz irányt ne vegyen: akkor a szülőknek gondoskodni kell arról, hogy családjok körét a szeretet melege hassa át, hogy a szülők önmagukban legyenek erényesek, hogy keblökben ez egymásiránti tisztelet, előzékenység, kimélet honoljon, hogy ők maguk legyenek az erény és erkölcsiség mintaképei, s hogy családjokban is csak az ilyen nemes vonások képezzék a mindennapi szokást. Ily család kebelében csak rendkívüli esetekben és ritkábban találhatni rossz irányu és érzésű gyermekeket.

És ha mégis ily helyes intézkedés mellett is a gyermekben valamely káros hajlamu szenvedély mutatkoznék, akkor első helyen a szülők azon legyenek, hogy bármi módon ezen keletkező hibát minden részletében felismerjék és hogy annak kiirtására minden lehető megtegyenek. Hogy pedig a szülők a gyermek lehető hibáit, hajlamait, szokásait elleshessék, hogy a gyermek természetével a lehetőségig megismerkedhessenek; első helyen szükséges miszerint a gyermek foglalkozásait, magaviseletét, beszédét kiválóan figyelemmel kísérjék.

A mennyiben emberileg lehetséges a tettekben, arkifejezések és beszédekben ismerhető fel a belső ember. Azon szülőknek, ki gyermekének hibáit akarja fel-

ismerni, hasonló helyzete van azon orvoséhoz, kit egy beteghez hívnak. A baj felismerése nélkül mindkettő munkája sikertelen sőt néha még károsra is válhatik.

A szülőknek ezen irányu törekvését kiválólag két ok nehezíti meg.

Első a szülői szeretet, mely vak szokott lenni, azaz: gyakran oly fátyolt von a szülők szemei elébe, mely eltakarja a hibát s képtelenné tesz hideg szemlélés és vizsgálódásra.

Másik ok a gyermek bizalmának elvesztése. A gyermeki lélek tartozkodás nélkül akkor nyilatkozik, ha a szülők iránt teljes bizalommal viseltetik a gyermek. Ezen bizalom eredetileg meg van ugyan, de gyakran elvesztik azt a szülők a nem helyes és sokszor nem igazságos fegyelmezés által. Ha a gyermek bizalmas nyilatkozatában talán valami olyan is fedezhető fel, mely gyermeki hibául tűnik fel, s a szülő azonnal támadólag lépve fel, — azt büntetni kezdi, ez által több hibát követ el, mintha elhallgatja, inkább a rosszat, mint a jót neveli. Az ilyen fellépésnél a fegyelmező úgy tűnik fel a gyermek előtt, mint ellenfél, melylyel szemben az eredeti önvédelmi ösztön akaratlanul is a gyermek lelkében felszínre törekszik, de másfelől az ily eljárás okul szolgál arra is, hogy a gyermek bizalmát a szülőtől megvonja s zárkózott legyen. Ezután a szülő gyermeke hibájának csak mások által jó tudomására, a rossz hajlamokról csak úgy értesül, hogy a gyermekpajtások, testvérek a szülő előtt elárulják ezeket. Innen következik aztán azon számtalan panasz, melyet egyik vagy másik gyermekről szüntelen hallhatni. Az ilyen bemondás után indulni pedig nagyon nehéz, sőt néha lehetetlen. Épen ezek által mennyi hazugságnak, bosszukitörésnek, haragnak nyílik út a gyermekek közt, és mennyi tévedésnek, néha igazságtalan ítéletnek teszik ki magukat a szülők.

Épen ezért, a gyermek bizalmas nyilatkozatát a szülőknek bizalmas és jó akaró intése kövesse. A javító büntetést, vagy más fegyelmi eljárást lehetőleg úgy intézzük, hogy a gyermek úgy tekintse azt, mint tetteinek méltó következését.

Lássuk tehát, mikép lehetne a gyermeket uegjobbitni, a tévedésnek indulat jobb utra téríteni?

A gyermek megjavítására végetlen sok út, mód van, s minden egyes esetre határozott utasítást adni, lehetetlenséggel határos. Úgy látszik azonban, hogy a számtalan eset között főleg kettő magaslik ki. Az egyik az, midőn a gyermek hibáinak alap-okát megszüntetjük s így elveszük az alkalmat a hibázhatásra, s a mig ez tart, addig az elhanyagolt vagy legalább kevésbé fejlett jó indulatokat, hajlamokat ápoljuk, hogy ez kerekedvén felül, elnyomhassa a rosszat. A másik az, midőn az első kísérlet meghiusultával, egy oly lelki rázkodást előidéző pillanatot idézünk elé, mely a rossz gyökerére hatva, azt alapjában semmisíti meg. Mindkét eljárással sok esetben lehet boldogulni, csak

arra ügyeljünk, hogy az idő, alkalom és az eszközök helyesen legyenek megválasztva.

A mondottak szempontjából következő alkalommal a kegyetlenkedő, verekedő és makacs gyermekek javításáról fogunk szólni.

Észrevételek

az erdélyi helvéthitűek elemi népiskolai tanterve énektanítási részére.

III-ik osztály.

(Folytatás.)

III-ik osztály „Nyolchangu gyakorlatok, nagy hangkörökben, együtt és külön. Az egyszerű átalakító jegyek ismertetése és begyakorlása. Egyházi énekek és népdalok közül a könnyebbek hangjegyekről, a nehezebbek hallás után.”

A tanterv azt látszik gyaníttatni, hogy a hanglépcsőben való nagy lépéseket (ugrásokat) a kis lépésekkel egy füst alatt nem lehet begyakorolni.

Amit gyakorlunk: abban gyakorlottságunk van. Amit nem: abban nincs. A ki énektanítással valaha sikeresen foglalkozott: tapasztalhatta, hogy a növendékek a hanglépcső egymásután következő hangjainak éneklésénél mivel sem küzdnek nagyobb akadályokkal, mint a terc, quint, octav; quart, sext, octav stb. egymásután éneklésénél. Mindenik egyaránt benne van a fülben (ezt már Corti ránk olvasta). Az egyedüli kérdés az éneklési készség tekintetében az, hogy az énekes a hanglépcsőnek épen azt a hangját találja el, a melyekre szüksége van; ha a secundra, a secundot, ha a terere, quartra, quintre sextre stb. a tercet, quariot stb. Mindenik egyformán (és nem egyik a másiknál inkább vagy kevésbé) tartozik hozzá a hanglépcsőhöz; mindenik egyformán constituens része annak. Az együvé tartozó részeket pedig egymástól széttegni és egymástól lényegben különbözőknek tüntetni föl: ismét egyike az ének paedagogia máig is hatalmaskodó eredendő bűneinek, mely az ügy sikerét csak hátra, nem pedig előre mozdítja. Erről most csak ennyit. Ha szükség: máskor többet.

Követeli továbbá a tanterv az egyszerű átalakító jegyek ismertetését és begyakorlását (már minthogy a jegyekét). Ismét csak a jegy és nem a dolog a fő dolog. Laicusok, és a világért sem zene-tudósok kedvéért elbeszélem a következő elemi dolgokat.

Valamely dal (dallam, ének) vagy a hanglépcső szerint megy — mind csak azokat a lépéseket teszi, a melyek a hanglépcsőben megvannak — vagy nem megy a hanglépcső szerint. Pl. a mindnyájunk által jól ismert „Mindenható, leborulva tisztelettel előtted stb.” szövegű egyházi éneken egyetlen egy hang sem fordul elő olyan, a mely a darab énekléséhez használt hanglépcsőbe bele ne tartoznék. (Tudós zenészek

ezt úgy szokták kifejezni, hogy a darab nem modulál át egyik hanglépcsőből a másikba és így a darab folyamában sem emelő, sem szállító jegy nem fordul elő). Előbb említett e. éneket pl. C-dúrban írva le, a következő hangneveket kapjuk: c, e, g, g, e, f, e, d, c, c, alsó h, c, f, e, d; (az előbbi hangok elől kezdve ismételve); d, d, g, g, a, a, h, g (ismétlés); g, e, c, e, g, h, felső c; e, g, c, f, e, d, c. E darabot leírhatja vagy játszhatja akárki 6 vagy akár 12 keresztes vagy bés hanglépcsőből is, még sem fog a darab folyamában egyetlen olyan emelt vagy szállított hangot is találni, mely már a darab elején (az előjegyekben) jelezve ne lenne. Szóval: e darabban esetleges hang egy sincs. Ellenben pl. a „Nagy Isten, téged imád” stb. szövegű e. énekünket énekelve, azt tapasztaljuk, hogy az, egy helyen nem azt a lépést teszi, a melyet az éneklésére fölhasznált hanglépcső illető foka szerint tennie kellene. (A dallam, hangnevekkel jelölve a következő hangképletet adja, pl. C-dúrban: g, g, e, g, e, c, d, a, g, a, f, e, d, c, g, g, e, g, e, c, d, felső c, h, felső c) a g, fis (ges), g, stb. A dallam eddig jelzett hangjai, az utolsó előtt állónak a kivételével, mind benne vannak a (c-dúr) hanglépcsőben, az utolsó előtt álló hang azonban ámbár a dallam menetéhez hozzátartozik, de azon lépcsőhöz, melyen a dallam különben jár, nem tartozik hozzá, abban váratlanul, esetlegesen jön elő az f helyett. Bárki, bárminő előjegyű hanglépcsőből kiindulva írja le ezt az e. éneket hangjegyekkel; az említett helyen mindig u. n. átalakító jegyet kell használnia. Köztudat szerint — hogy ismétljek — az ilyen esetleges lépéseket, emelő, szállító, feloldó (közönséven: alakító) jegyek által szokták az énekesnek vagy hangszerjátészának értésére adni. A hangszerjátészának könnyű, mert egyszerűen megbillenti a megfelelő billentyűt, megpendíti a megfelelő húrt stb. és azonnal ott van a kívánt hang. Nem így az énekes. Ő az esetleges hangot csak akkor képes biztosan eltalálni — megfelelő gyakorlás után, ha az éneklés pillanatában egész a gépiességig menő készséggel számot tud adni magának arról, hogy a hanglépcsőnek épen melyik fokán jár s a foktól merrefelé kell egy fellépésnyivel (csak is annyival és soha többel) eltérnie. A népiskolai énektanításnál teljesen kielégítő sikert ért el az a tanító, aki 4-dik osztályos (ismétlem: 4-dik és nem 3-dik) osztályos növendékeit annyira tudta vinni, hogy azok a hanglépcső bármelyik rendes hangját biztosan találják és egy-két könnyebb esetleges (a hanglépcsőtől eltérő) lépéssel sikeresen meg tudjanak birkozni. Ismétlem, hogy mint mindenik évben, az énektanítás egész folyama alatt, ugy a 4-dik évben is a hangnak az eltalálása nem pedig a hangjegy nevének a megnevezése, az ebben való készség megszerzése a fődolog.

A gyakorlati készség (können) és nem az elméleti tudás (wissen) itt az elsajátítandó. Mert azt úgy gondolom, mindnyájan tudjuk, hogy elméle-

tileg uszni, tornázni, táncolni, rajzolni, festeni, zongorázni, énekelni nem holmi bajos dolog, azonban elméletileg csak az elméleti Duna vagy akár Kis-Szamos közepéből lehetne kiuszni, a valóságosból csak elméleti uszással bajosan vergődni partra; elméleti zongora művésznek alig hiszem, hogy elég bátorsága lenne elméleti közönségen kívül más előtt hangversenyt rendezni. Röviden és századszor mondván: a kézalatti tanterv is nyakig van merülve abba az énekpaedagogiai bünbe, a mely szerint konokul állittatik az, hogy ha valamely növendék a hangjegyek neveit kellő készséggel tudja megnevezni és a könyvnélkül tanult vagy játszott hangokat — melyek ama jegyeknek megfelelnek — el tudja énekelni: hogy az ilyen növendék a saját emberségéből énekel. Ilyen haladás mellett minnek megfosztani a népiskola III-ik osztályos növendékét attól az élvezettől, hogy a bajosabb egyházi énekekhez és népdalokhoz is hangjegyet fogjon a kezébe. Bizonyára itt is veszi a hangjegyek enynyi hasznát, mint a könnyebb egyházi énekeknél és népdaloknál, melyeket ex offo hangjegyről kell énekelnie. (És éneklis bizonyára, ha t. i. előbb valamely hangszer, vagy előéneklés, vagy együtt éneklés segélyével megtanulta s eszerint könyvnélkül tudja. De ha az ily úton-módon könyvnélkül megtanult ének lassanként kimálik a gyermek emlékezetéből és nincs ott az idegen segítség a mely azt ismét in integrum restituálja: quid tunc? Használ-e tehát az valamit, ha csak könyvnélkül tanítás nem pedig az önálló éneklésre való képesítés útján gondoskodunk arról, hogy a népiskola növendéke a tanterv szavaival élve: „egyházi és világi énekeink minél nagyobb kincsét vigye magával utra valóul az életre?”

(Folytatjuk.)

Sándor Domokos.

A földrajz tanításáról.

Dr. Emerichy Géza felolvasása után közli Kavullák György tanítójelölt.

I.

Cél és tananyag.

1. A különféle intézmények, melyekben a jelenlegi társadalmi és népelet nyilvánul, korántsem előleges megfontolás és ennek tervszerű megvalósításának eredményei. A szükség, a hiány az, a mi minden emberi intézmény első alapját vetette meg. Azért minden egyes intézmény felmerülésekor alig szembetűnő, ugyszólván idéltlen, idomtalan, csak a legközelebbi és legégetőbb szükség kielégítő. De ha azon szükség maga az emberi természetben és az emberi viszonyokban alapszik, úgy azon intézményben bizonyos termő és teremő erő rejlik, és a szembe nem tűnő kezdet egy meglepőn nagyszerű és sokalaku fejlődéshez vezet.

A műveltség keletkezésének és növekedésének ezen általános törvénye a népiskolát illetőleg is érvényes. Eredetére nézve a népiskola is a szükség gyermeke. — A mai népiskola történelmi fejlődése szerint az egyházi reformációból sarjadt ki. A reformátorok azt akarták, hogy a bibliát a nép maga olvashassa, és ezen a módon ne engedje magát ismét azon állapotba vissza terelni, a melyből a reformatio kiszabadította, vagy kiszabadítani akarta.

A nép minden fiának olvasni kelle tudni, hogy ezt elérjék, a reformátorok oly intézkedéseket tettek, a melyekből a mai népiskola fejlődött.

2. A népiskolának első és egyedüli tantárgya tehát az olvasás, és az első és egyedüli olvasókönyve a biblia volt, és még most is vannak iskolák, a melyek ezen kezdetlegességi fokon állanak. Ilyenek az u. n. vasárnap (nem ismétlő) iskolák. — Az olvasáshoz nemsokára természetesen módon az írás csatlakozott.

Az első népiskolák csakis az egyházi és vallásos élet szolgálatában állottak; de a ki olvasni és írni tud, az nem fog egyedül vallásos, hanem mástartalmu könyveket is olvasni. Az írás és olvasás tekintetben mintegy azon mécs, mely azért gyújtott meg, hogy egy szentképet megvilágítson, de ezen kívül egyszersmind más, nem épen szent tárgyak egész sokaságát is láthatóvá tette. Már az olvasás- és írástanítás által is tehát a népiskola tulajdonképeni feladata telterjeszkedett; csakhamar nem csupán az egyházi, hanem az egész emberi élet szolgálatába lépett.

Azért ama két tantárgyhoz csakhamar egy harmadik: a számtanítás csatlakozott; és egyedül ezen három tantárgy szerepelt hosszú éveken át a népiskola óratervein. Ezek még most is a népiskola legfontosabb tantárgyai, ezeket illeti az első elsőség is, s kiváló helyüket jövőre is, sőt minden időre meg fogják tartani.

3. Mondhatni, hogy általánosabban még csak egy század óta foglaltak helyet a többi tantárgyak amazok mellett, kisebb vagy nagyobb heveséggel követelvény a népiskolákba bebocsáttatást.

Az utolsók közül való, a melyeket a népiskola állandóan befogadott, épen a földrajz. A pietisták neve alatt ismeretes paedagogusok voltak az elsők, a kiknek iskolájában a földrajz mint külön tantárgy lép föl. A hallei árvaház nevű tanodában — a hol egyszersmind az első rendszeresebb tanítóképző intézet keletkezett, és a mely mind e mai napig is a világ legvirágzóbb tanodái közé tartozik, — találjuk legelőször a földrajzot mint az óratervben is külön kitett tantárgyat. Innét kiindulva ezen tantárgy elsőbbsen a reális iskolákat hódította a maga részére, melyeknek csirái szintén a Francke-féle hallei árvaházban fejlődtek ki. A reális iskolákból a földrajz a gymnasiumokba és a polgári tanodákba, és ez utóbbiak által lassan a népiskolákba ment át; minálunk a 68-ki iskolai tör-

vény meghatározása szerint a népiskola kötelezett tantárgyai közé tartozik. Hazánkban a földrajz mindenestre a legújabb, úgy szólván legfiatalabb tantárgyak közé tartozik, és miután a fiatalság, a mint tudjuk, tapasztalatlan; úgy már ezen körülmény is elegendő ok arra, hogy ezen tárgygyal az egyleti gyűlések is gyakrabban és huzamosabban foglalkozzanak, mint a hogy ez eddig történt.

4. A földrajzitanítás célja és feladata, röviden kifejezve im ez: a tanítványokat azon színhelyyel megismertetni, a melyen az ember élete minden örömeivel és bajaival lefoly. Mi egyelőre ennek a földnek, ennek a világnak polgárai vagyunk, és hogy itt eligazodjunk és magunkat telhetőleg kényelmesen berendezhessük, ismernünk kell azt. Azon szükség, melyet mindenki érez, a ki lakását új épületbe teszi át, hogy ezt minden oldalról megismerje, utolsó ok arra, hogy a népiskola a földrajznak nemcsak ajtót nyitott, hanem azt ama tiszteletre méltó régiebb társaival egyenjogosította is. — A mint pedig az ujonnan elfoglalt lakásban mindenk előtt a lakszoba fekvése és berendezése vétezik szemügyre; úgy mindenekelőtt a lakóhely és környéke, egy szóval a vidék, ez után pedig ama földfelület, melynek a vidék politikai, nemzeti és műveltségi alkatrésze, igényli a legkiválóbb figyelembe és tekintetbe vételt.

Miután hazánk egy tágasabb politikai egységnek, t. i. az osztrák-magyar monarchiának alkatrésze és mi magyarok e szerint bizonyos tekintetben két politikai testnek, a magyar hazának és a monarchiának tagjai vagyunk: azért Magyarország részletes ismertetése után telhetőleg alaposan a monarchia másik felét kell tekintetbe venni. — A külföld sokkal kisebb tekintetbe vételben részesül és annál inkább csak általánosságban kezeltek, minél messzebbre fekszik az illető ország Magyarországtól és minél kevésbé fontos azon hely, melyet a népek és államok sorjában elfoglal. — Hasonlóképen áll a dolog a földrészek és tengerek ismertetésénél.

Azonban a föld egyszersmind a naprendszernek tagja és a világ-egyetemnek egy paránya: csillagok között, azért ismernünk kell mint ilyen is. Miután pedig a föld a mi csillagunk, vagy, mint mondani szeretjük — a mi világunk; úgy ezen oldalról is minden más „világ“ fölé helyezendő. A többi világtestek közül kissé részletesebben csak a nap és hold, általánosabban a mi naprendszerünk bolygói, egész általánosságban pedig a csillagos ég többi tüeményei veendőek tekintetbe.

(Folytatjuk.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

T Á R C A

Egy iskolai kép.

— Genre. —

— Nő perszé, gondolja a szives olvasó, érdemes is azokról az iskolai képekről beszélni, — hiszen ismerjük mind a „Népt. Lapja“ hirdetéseiből!

Hanem hát én sem ezekről, sem azokról a képekről akarok szólni, a melyeket jól rosszul rendezve egyik másik iskola falain felaggatva találhatunk.

Egy olyan képet fogok felmutatni, melyet a szives olvasó bizonyosan látott már, — s még sem látta azt.

Egy képet, mely folytonosan kísért, a falusi népiskolákban különösen: a tisztátalanságot.

Igen bizony! — Egy tanfelügyelőtől hallottam egykor azon ítéletet, hogy falusi iskolái között egyetlen egy városi iskola van, a melyik tiszta.

Ez ugyan furcsa egy ítélet, de hogy így volt, arról én nem tehetek.

És azután sokat gondolkoztam én magam is a felett: hogy van, hogy én magam sem birom iskolámat tisztán tartani?

Ugy-ugy! Magamat se veszem ki a lecke alól; a miket pedig elmondok, egyenesen saját tapasztalataim után mondom el!

Sok aprólékos csinja — binja van a nevelésnek,

olyan aprólékos dolgok, melyeket figyelembe sem vesszünk mi tanítók, s melyek azután ellenünk fordulnak, s ellenségeink lesznek a sirig.

És sajtáságos! Mindenki, jó magamat sem véve ki, a fellegekben szeret járni, a földre vajmi kevesen merészkednek.

Ragadós nyavalya az embereken, hogy csak városi vagy éppen fővárosi iskolákat tartsanak szem előtt, s alig irtak öt-hat sort, már érzik szaga a városnak. Talán nem is lehet írni a nevelés ügyről, ha városi zaj nem vesz körül bennünket? Képeztek tehát én kivételt s szólni fogok egy falusi nyomoruságról, egy általános nyomoruságról.

Utaztam. Kerestem azt, a mit oly sokan keresnek: az eljátszott egészséget. Beteg voltam testben, lélekben. Bolygó csillag lettem; hátha feltalálom, a mit elvesztettem?

Csikorgó hideg volt. A lovak patkója által felvagdalt jégdarabok, kellelénél többször fenyegették szemem.

A gödöllői sikon vigan repült tovább könnyű szárnunk, s egy jó félórai ut után, Sz...n voltunk.

A jó öreg „Béni bácsi“ ölelő karokkal fogadott. Hiszen megjelenésem benne is édes gondolatokat ébresztett fel... Minek is kell a multa emlékezni?

Őcsém! mondá a jó öreg ebéd után, nem jönne!

be az iskolába? Van ám még azok közül a gyermekek közül is, a kiknek te adtad az első oktatást.

Bár nem a legnagyobb örömmel, de mégis engedtem az öreg felszólításának. Vöttem tehát pipámat, s indulni akartam.

A pipát édes öcsém, hadd benn; az iskolában nem pipázunk.

Akkor nem is megyek én magával Béni bácsi, mondám, s vissza ültem előbbi helyemre; jó mulatságot kívánok.

Az öreg ur mosolyogva távozott; én pedig a pipa-füst kék fodrait bámulva elmerültem a mult ábrándjain. Eszembe jutott az a fáradságos időszak, mikor mint gyakornok négy hónapon keresztül az sz...i nebulók nemesítésén fáradoztam. Ott álltam képzeletben az alacsony büszhödt levegőjű tanteremben, melynek menyezetéről 128 gyermek izadtsága csepegett nyakam közé, melynek gidres-gödrös talaján mig egyszer végig mentem, tizszer botlottam meg; hol csak kevés volt kevesebb sár, mint a járhatatlan utszán; hol nappal is befagyott a gyermekek ivó edényében a víz; hol soha le nem vonhattam kezemről a „kesztyűt“, s hogy ott lehessenek, ki nem vehettem számból a pipát. Hol az is megesezt velem, hogy a tanfelügyelő, mikor a kezdetben uralkodott jó szokás szerint meglátogatta iskolámat, lepirongatott, hogy a tanítás alatt is „pőfékeltem;“ s egy negyed óra mulva ő szólított fel, hogy gyujtsak pipára, mert ő sem birta tovább a „dicsőséget.“

... Boldog idők! Boldog állapotok! .. Szegény Béni bácsi! .. Mily kin lehet neki egy ilyen tanteremben naponként nyolc órát ülni! (Reggei 7-től 12-ig, délután 2—5-ig sőt 6-ig is tanitanunk kellett. A régi időben, hol nem volt így?)

... És keserűen fakadtam ki a sors ellen, mely arra kárhoztatott, hogy tanító legyek!

Vig gyermek zsvajv ébresztett fel merengésemből.

Nó, legalább ablakon át lássam hát a sz...i iskola népét, gondolám, de mikor az ablakhoz értem: vissza tántorodtam.

Az udvaron nyüzsgő gyermekesereg, nem a régi volt. Nem láttam egy rongyos ruhát se; nem láttam egy piszkos gyermeket se. Mind annyi tiszta — bár foltos volt egy némelyiké — ruhában, vidáman sürgött forgott az udvaron. Egy része játszott. Vigan hallatszott bé az ismeretes éneklő hang: „Ki n n a b á r á n y, b e n n a f a r k a s“. Még én tanítottam volt reá a leányokat.

Első csodálkozásomból még magamhoz sem tértem, Béni bátyám nyitott a szobába. Egy csomó irkát tartott kezei között.

Vannak-e ilyen író gyermekeid? mondá az öreg nehány füzetet át nyujtva.

Felkiáltottam! Nem azért, mintha az irás lett volna nagyon szép, hanem azért, hogy tiz füzetet lapoztam át, s egyetlen egy tinta foltot, egyetlen egy hibát sem kaptam.

Éreztem, hogy elpirultam. Még azonban „nem telt be a keserü pohár“.

Béni bátyám ugyan fürkésző pillantásokkal ostromolt; de eléggé megtanultam akkor már a képmutatást. Nem vett észre a jó öreg semmit.

— Nos? kérdé nyomatékosan.

— Vannak! felelém tettetett egykedvűséggel.

— Nem hiszem! mondá az öreg, s nekem jó esett, hogy kételkedett szavaimban!

— Nem hiszem! — mondá még egyszer. S azután vette kalapját, kiment az udvarra; halottam, midőn érces hangon mondá: Menjünk bé!“

Minden oly csendes lett, mint a sirban.

Agyamban gondolat — gondolatot kergetett. — Mi ez? Csoda történt Sz...n?

Irigyletem az öreg elégedett mosolyát; irigyletem azt az öntudatot, melylyel szemembe vágta; „Nem hiszem!“

Fejem égett, helyesen gondolkodni sem tudtam.

Hátha a friss levegő jót tesz?

Kimentem, s azon vettem észre magamat, hogy kezem a tanterem kilincsére tettem.

Kopogtattam.

Belőlről semmi nesz. Kevés idő mulva megnyilt az ajtó, egy kis borzas fiu dugta ki fejét, s azonnal vissza is húzódott.

— Szabad! mondá Béni bátyám.

Ekkor tűnt szemembe az ajtón levő cédula, melyen erős, határozott vonásokkal írva volt: „Idegeneknek a tanítási óra alatt a tanterembe lépni — tilos.“

— Be léptem. A gyermekek felállva fogadtak. Egy hang se hallatszott. A szokásos „Isten hozta“ kiáltás hova lett?

Egyszerre tiszteletet tanultam én is! — Köszöntem a gyermekeknek!

Hogy mi történt azután az iskolában, azt nem tudom. Ott ültem szótalánul az egyetlen széken, melyet Béni bátyám elébem tett.

Lelkem a mult és jelen közötti összefüggést kereste, — de nem találta meg!

Ugyan az a tanterem, csak hogy lepadlózva. Ugyan azon ablakok, ugyan azon padok, ugyan az a felszerelés, — és mégis milyen változás!

Szemem a kályha mellett levő sarokra tévedt. Hajdan ott voltak rakásra hányva a gyermekek szűrei; ott állott az ivó víz; most semmi; egy kályha, az a régi, — ennyi az egész. Szemem önkénytelenül kereste a padlás deszkáiról le hulló cseppeket, de azok hiányzottak. A padokból egészséges vidám gyermek arcok mosolyogtak felém. Mind olyan volt, mint a rózsza. Egy sem volt sáppadt, halovány, beteges. Az alatt járó téli nap is eléggé megvilágította a tiszta ablakokat. Nem fogták el a külső világosságot a felszáló vizpárák. Egyik ablak sarkon, — a kályhától legtávolabb, szel-

lőztető készüléket vettem észre. Az ablaknál pedig hőmérőt.

Lassan, csendesesen, sorba indulunk haza felé! mondá Béni bátyám parancsoló hangon.

Önkénytelenül órámra tekintettem. Valamivel mult el négy óra.

Midőn az utolsó: „A djon Isten szerencsés jó éjszaka kát” köszöntés is elhangzott, Béni bátyám előbém állott:

— Van-e ilyen iskolád öcsém?

— Nincs! mondám töredelmesen.

— Ha nincs hát legyen!

— De hogyan? Ez a kérdések kérdése.

— Megmondom ha türelmes leszel, s nem mégysz tovább ma este!

— Itt maradok, mondám tompán, itt maradok holnap is.

— Szeretem az eszedet! mondá az öreg ur, — s bevezetett a szobába.

(Folytatjuk.)

Gajmossy Iván.

VEGYESEK.

Pestalozi paedagogiai munkáiból, melyeket Zsengeri Samu fővárosi tanító fordít, megjelent az első kötet első füzeté. Ára 50 kr. A fordító előszaván kívül, melyben előzetes ismertető észrevételek vannak adva, e füzet tartalma: „Egy remete esti órái,“ — „Pestalozi tanításmódja“ és meg van kezdve „Hogyan oktatja Gertrud gyermekeit“ című munka. Az egész mű 15 füzetre van tervezve, s havonként egy-egy füzet fog megjelenni. Irodalmunkban eddig oly sajnósan nélkülözött munkát pályatársaink figyelmébe ajánljuk.

A közoktatási tanács új elnöke Ipoly Arnold püspök közelebből, midőn a polgári iskolai tanárok üdvözlő követése tiszteletgett nála, kijelenté, hogy célja a polgári iskolák részére a miniszterium egyetértésével egy részletes utasítást dolgozni ki. Kíváncsian várjuk e valóban hézagot pótló utasítás megjelenését.

A magyarnyelv kötelező tanítása érdekében. Az ungmegyei tanító egyesület, melynek tagjai nagyobb részt tót és ruthen ajkuak. Homicsko Miklós gör. kath. egyházmegyei tanfelügyelő indítványára egyhangulag rosszalását és tiltakozását fejezte ki a román papok hazafiatlan eljárása felett, s feliratilag kéri az országgyűléstől, hogy a magyarnyelv kötelező oktatása törvényerőre emeltessék. — De nemcsak idegen nyelvű pályatársaink emelik fel szavukat a magyar kormány loyális intentioja mellett, hanem a ruthen nemzetiségű gör. e. püspöki kar is feliratot intézett a miniszteriumhoz a magyarnyelv kötelező tanítása mellett.

Az olasz közoktatási miniszterium körrendeletet intézett az elemi iskolák igazgatóihoz, melyben meghagyja, hogy ezután a vallásoktatásban csak oly gyermekek részesüljenek, kiknek szülői azt határozottan kívánják. A káté

tanítása csak szerdán és szombaton történhetik az e végre kiszabott órákon. Továbbá, a káté szövegét szóról-szóra kell tanítani, minden megjegyzés vagy magyarázás nélkül. Más napokon, a leckék folyamán, a tanító taníthat és magyarázhat ugyan vallásos igazságokat; de csak oly módon, hogy a protestáns és zsidó gyermekek lelkiismeretét ne sértse.

Derék főpap. Schlauch Lőrincz szathmári püspök, a királyi pár menjegzőjének 25 éves jubileuma alkalmából egyházmegyéje szegény néptanítóinak felsegélésére 10,000 frt alapítványt tett. Sokáig éljen!

Bárdosy Gyula Jász-Nagy-Kun-Szolnokmegye január havi tanügyi állapotáról tett jelentéséből kiemeljük a következő adatokat: Az iskolák száma 169, ebből felekezeti 146, községi 23. Ezen iskolákban az előadási nyelv kizárólagosan magyar. A tankötelesek 68.4% jár iskolába. Tanító van 262. Egy tanítóra átlag 87.77 tanuló jut. A tanítók fizetése — átlag számítva — 431 frt 94 kr. Iskolai könyvtár 51 van.

Két új lappal gazdagodott újabb tanügyi irodalmunk. Az egyik: „Nemzeti népiskola“ a nyitrai megyei tanító testület közlönye; a másik: „A győrvidéki tanítóegylet értesítője.“ Mindkettő inkább helyi értesítőül fog szolgálni, — s így helyesen is van.

Az egyet. t. gyűlés végrehajtó bizottsága a tanító-egyesületek szövetségének alapszabály tervezetét — közelebbi határozata folytán — csak május elején fogja szentesítés végett a kormányhoz felterjeszteni s körlevelében felhívja „azon egyesületeket, a melyek még az alapszabályokat nem tárgyalták s a szövetségbe való lépésükről a v. h. bizottságot nem értesítették, (nem is értesíthették, miután szövetség még nem létezik! Szerk.) lennének szivesek az alapszabályokra vonatkozó megállapodásukat május 1-ig beküldeni.“

Helyreigazítás. A Prot. Közl. megemlékező lapunknak a h. h. tantervére vonatkozó cikksorozatáról, annak íróját dévai főreáltanodai tanárnak mondja. Megjegyezni kívánjuk, hogy Sándor Domokos ur a dévai állami tanítóképezde igazgatója és nem reáltanodai tanár.

* * *

— Nyilvános nyugtatóványok (Folytatás) a „Család és Iskola“ 1878-ki folyamára fizettek:

a) 1878. egész évre 3 frtjával.

292. Debreczeni József ev. ref. főgymn. tanár Kolozsvárt. 293. Hamar Bálint tan. K.-Oroszalu. 294. Községi iskola Magyar-Valkó. 295. Nyárádi Lajos torna-tanár Kolozsvárt. 296. Stöger Béla képezdei zenetanár Kolozsvárt. 297. Vánca György tan. S.-Szt.-György. 298. Varga József tan. Mező-Bánd. 299. Nagy Elek S.-szt.-György. 300. Az Eötvös-felső népiskola D. Szt.-Márton.

Propper Ferencz,
testületi pénztárnok.

A szerkesztő postája.

L. V. urnak Budapest: Megnyugtató ígéretét köszönöm, de szíves közreműködését továbbra is kérem, nem lévén még egyik ügyben is kéréssem telyesítve. — F. A. urnak Zilah: Szívességét köszönöm. R. P. Bacon: Várom, várom, de . . . M. G. és R. L. tanfelügyelő uraknak: A megtisztelő választ és ígéretet köszönöm.